

1945, 14. březen. Košice. — Záznam rozhovoru redaktora „Pravdy„ se zástupcem pověřence pro průmysl o stavu průmyslu na osvobozeném území a o nutnosti urychleného obnovení dopravy.

Ožívujeme priemysel, spustošený Nemcami

Obnovenie dopravy je hlavným predpokladom pre obnovenie výroby — Rozhovor so zástupcom povereníka pre priemysel, Dr. Púllom

Celý náš hospodársky život hodne utrpel vandalským pustošením Nemcov. To platí najmä tiež o našom priemysle. Keby sme ponechali naše továrne v takom stave, v akom sú teraz, keď sa na nich vyzúrila beštialita nemeckých votrelcov, nemohli by sme vyrobiť na našom území temer nič. Ale vyrábať musíme. Musíme vyrábať jednak pre front, aby sme pomohli Nemcov čím skôr vyhnat z celého slovenského územia, a musíme vlastnými výrobkami zakrývať aj najsúrnejšie potreby obyvateľstva. Pokladáme za potrebné, aby široká verejnosť mala prehľad o otázkach našej výroby, ktorú teraz ideme kriesiť z rumovísk. Každý Slovák by mal vedieť, čím môže a má prispieť k oživeniu predovšetkým tých našich závodov, ktoré sú pre boj proti nemeckým pustošiteľom Slovenska rovnako potrebné ako delá, tanky a pušky.

Preto sme vyhľadali zástupcu povereníka pre priemysel, živnosti a zásobovanie, súdr. Dr. Jána Púlla a spýtali sme sa ho, aký je terajší stav priemyslu na našom oslobodenom území a aké sú ďalšie plány na jeho oživenie. S. Dr. Púll na naše otázky odpovedal takto:

V akom stave zanechali Nemci náš priemysel?

Nemci, čo mohli, poodvážali, čo už nestihli odviecť, zničili. Odviezli hlavne stroje, bez ktorých chod podniku musel zastať. V mnohých prípadoch stačili odmontovať a poslať do Ríše dôležité súčiastky, bez ktorých stroje nemôžu ísť. A čo zvlášť padá na váhu: zničili dopravu, ktorá je pre náš priemysel nepostrádateľná.

Slovom, Nemci zanechali náš priemysel v úplne bezvládnom stave. Veľkú škodu mu spôsobili aj tým, že okrem strojového zariadenia vyprázdňovali a odvláčali — alebo mŕnami zničili — aj sklady hotových výrobkov a surovín.

Nášmu robotníctvu patrí veľká vďaka za to, že škody nie sú ešte väčšie. Robotníci často s nasadením vlastného života zachraňovali zariadenia fabrík. Napr. v Solivare boli robotníci skrytí a pozerali, kam Nemci kladú míny. Po ich odchode mohli míny zneškodniť a začať výrobu. Inde sypali piesok do vagónových ložísk, aby sa továrne zariadenie nedalo odviezť. V iných prípadoch robotníci v kritických dňoch neprišli do práce, takže potom nebolo pracovných síl na vynášanie a nakladanie strojov. Veľká vďaka za zachránenie značnej časti nášho priemyslu patrí Červenej armáde, ktorá rýchlym postupom prinútila Nemcov utiecť a nechať na tratiach už navagónované stroje, či tovar. Napr. na stanici medzi Popradom a Batizovcami zachytili väčšie množstvo vagónov s materiálom z našich tovární.

Ako pokročila dosiaľ obnova priemyslu na oslobodenom území?

Niektoré fabriky ostaly v takom dobrom stave, že mohli hneď spustiť prevádzku — napr. smaltovňa vo Filakove a súkenka v Opatovej. Iné podniky mohli po istých opravách začať aspoň čiastočnú prevádzku, napr. Batizovce. Pracujú tiež kovopriemyselné podniky Rusiňák a Poledňák v Košiciach. Veľa značne poškodených podnikov sa podarilo už opraviť a dať do prevádzky. No iné podniky sú tak ťažko poškodené, že len neskoršie sa bude môcť v nich obnoviť výroba. Je napr. neisté, či trebišovský cukrovar bude môcť v jesennej sezóne pracovať.

Aké sú ďalšie rekonštrukčné plány Vášho povereníctva?

Sú úlohy, do ktorých sa treba hneď pribrať. Napr. odpratávacie práce a uvedenie strojového parku do takého stavu, aby mohol pracovať. U niektorých závodov vidieť chvályhodnú svojpomoc, ktorá sa prejavuje v tom, že závody si samy vyrábajú alebo zadávajú potrebné súčiastky. Máme v úmysle všetky práce, ktoré sa dosiaľ robily improvizovane, organizovať.

Utvoríme pri našom priemyselnom odbore štáb technických a rekonštrukčných odborníkov, ktorí budú pravidelne navštevovať závody a na mieste zariadovať všetko potrebné.

Toto sú rekonštrukčné práce len pre najbližší čas. Ale už dnes sa nám vynárajú problémy, ktoré volajú po plánovaní v celoslovenskom meradle. Napr. závodný výbor z Podbrezovej prišiel s otázkami, ktoré sa vzťahovali na budúcnosť podbrezovských železiarní, úplne zničených nemeckými banditami. Je to otázka podnikov, ktoré pracujú s vysokými výrobnými nákladmi a za svetovej konkurencie boly nerentabilné (nevýnosné). Zamestnanosť sa v nich udržiavala len za cenu nízkej životnej úrovne robotníctva. Budúcnosť týchto závodov treba riešiť v rámci celkovej plánovitej výstavby slovenského hospodárstva.

Čo sa žiada od zamestnanectva a obyvateľstva pri obnovovaní výroby?

Iniciatíva. Iniciatíva v závodoch a v národných výboroch. Ešte nikdy nestálo Slovensko pred tak ťažkými hospodárskymi problémami ako dnes. Zvládnuť ich môžeme len všetci spolu, iniciatívou všetkých.

No najdôležitejším predpokladom toho, aby sa naše továrne pohly, je obnova dopravy. Pre opravu komunikácií treba urobiť všetko. Robotníci a odborníci z tovární sami by mali rozmýšľať o tom a prichádzať s návrhmi, čo by mohol ich podnik vyrobiť pre rekonštrukciu dopravných zariadení. Žiadalo by sa, aby obyvateľstvo všade uposlúchlo výzvy k prac. mobilizácii. Sú obce, kde má zamestnanectvo a obyvateľstvo veľké zásluhy na obnove dopravy. Ale sú aj také miesta, ktoré spia. Dokonca počujem, že sú niekde aj nezamestnaní. Vôbec nerozumiem, ako môžu byť nezamestnaní dnes, keď je toľko práce, ktorú treba vykonať.¹

Pravda, 15. 3. 1945, čís. 23.

¹ V březnu 1945 súčasne pověření SNR pro průmysl, živnosti a zásobování vypracovalo pro potřeby delegace Slovenské národní rady, odjíždějící k jednáním do Moskvy, zprávu o celkovém stavu průmyslu na osvobozeném území Slovenska. Ve zprávě se uvádělo:

„...V jednotlivých odvetviach je stav asi takýto:

1. Pily: Do značnej miery poškodené, jednako je pravdepodobné, že väčšina bude môcť v kratkom čase znovu začať prevádzku. Niektoré pracujú. Skoro zo všetkých boly odvečené *hnacie remene (transmisie)*. Budeme potrebovať kompletne zariadenie do niekoľkých závodov [už na území Slovenska doteraz oslobodenom by sme potrebovali, podľa doterajších, kusých informácií 10—15 rámov s ostatným zariadením]. Uvažujeme o zriadení továrne na stavebné stolárstvo (dvere, okná atď.), na výrobu nábytku a na výrobu skriniek pre rádiové prijímače.

Stav zásob reziva na pilách možno označiť za normálny alebo len mierne pod normálom. Stav zásob guľatiny na pilách je skôr menší než normálny. Je odôvodnená obava, že sa zimné rúbanie uskutoční iba z časti a že v druhej polovici roku budeme mať nedostatok tejto suroviny. Príčina: rozrušený sociálny život v týchto mesiacoch práve v čase, keď treba rúbať a v miestach značnej produkcie.

Nedostatok hnacích remeňov, olejov a pohonných hmôt treba tu považovať za hlavné prekážky oživenia pravidelného chodu podnikov.

Priemysel kovo-robný: Prehľad o súčasnom stave nedostatočný. Podniky, o ktorých sme už mali možnosť získať informácie, sú relatívne málo poškodené. Platí to najmä o troch najväčších z tých, čo sa nachádzajú na oslobodenom území (Smaltovňa vo Fiľakove, Scholtz, Matejovce a Štátny hutnícky závod v Tisovci). Po oprávach pomerne malých všetky by boly schopné prevádzky. Fiľakovo je čiastočne už v prevádzke. V Tisovci je zaškretá vysoká pec, na budovách a strojnom zariadení menšie škody. V Matejovciach zničená kotláreň a komín, ale to nie je na závalu započatia prevádzky. Niektoré stroje resp. súčiastky sú odmontované a nachádzajú sa vo vagonoch na trati medzi Popradom a Batizovcami. ČA odmieta ich uvoľniť. Železiareň Jacobs v Koš. Hámroch pracuje. Rovnako Kovo-robný závod Ruszinyák ako aj Poledniak v Košiciach. Prevádzky schopné sú aj menšie kovo-robné závody vo Vyš. a Niž. Medzeve, ako i závod Ocelového domu v Pohorelej. O závodoch Poldinky v Prakovciach nemáme ešte presnejšie informácie. Vagonky v Poprade sú pomerne málo poškodené.

Závody na výrobu medi v Krompachoch šilne poškodené. V dohľadnom čase bude možná len výroba čiernej medi.

Textilný priemysel. Výroba viskózových vlákien v Batizovciach (Baťa — Svit) je ochromená tým, že Nemci odviezli platínové dýzne z viskózových strojov, ktoré sú inak nepoškodené. Po zadovážení dýzní môže pracovať. Výroba pleteného tovaru v Batizovciach (Svit) je v celku zachovaná, závody sú prevádzky schopné a čiastočne i pracujú. Neporušené sú textilné závody fy K. Wein v Kežmarku (výroba lanových, konopných a bavlnených textílií) a rovnako i súkenka v Opatovej pri Lučenci. Keby K. Wein mal pradiareň, mali